UDC 766:659.133(=511.141)"1941/1945"
DOI 10.56461/RMV68.2026.140H
ОРИГИНАЛАН НАУЧНИ РАД

МАЂАРСКИ ИЛУСТРОВАНИ ПЛАКАТИ ИЗ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У МУЗЕЈУ ВОЈВОДИНЕ

Др Александар Хорват
Музеј Војводине, Нови Сад
aleksandar.horvat@muzejvojvodine.org.rs

Апстракт: У Збирци плаката Музеја Војводине, Одељења савремене историје, налази се група мађарских илустрованих плаката из времена Другог светског рата, који представљају важно сведочанство о мађарској окупацији Бачке, о односу окупатора према освојеној територији, али и о ратној пропаганди Мађарске, њеној државној идеологији и идентитетској политици. Циљ овог рада је да опише и анализира садржај и поруке илустрованих плаката, као једног од главних медијских оруђа мађарског окупационог режима. Иконографија плаката открива различите димензије ратне политике Мађарске, попут односа према „другима", „непријатељима", националној прошлости, Совјетском Савезу, комунистима, женама и Јеврејима. Такође, на локалном нивоу, плакати се обраћају становништву окупиране Бачке и сведоче о систему вредности, идеологији и политици мађарске државе, у њеном настојању да овлада окупираним простором. Појединим плакатима имају изразите уметничке и естетске квалитете, што их чини, не само значајним музејским предметима, већ и сведочанством једне епохе.

Кључне речи: Други светски рат, Мађарска, окупација, Бачка, плакати, Музеј Војводине.

МУЗЕЈСКИ КОНТЕКСТ И ИЗБОР ПРЕДМЕТА АНАЛИЗЕ

У Збирци плаката Музеја Војводине (MV OSI ZP), Одељења савремене историје, налази се група мађарских илустрованих плаката из времена Другог светског рата, који представљају важно сведочанство о мађарској окупацији Бачке (1941–1944), о односу окупатора према освојеној територији, али и о ратној пропаганди Мађарске, њеној државној идеологији и идентитетској политици.

Плакати су прикупљани у периоду непосредно након оснивања Музеја социјалистичке револуције Војводине (1956), када је формирана и *Збирка штампе* која је садржала листове, плакате, књиге и брошуре. Ова збирка је настала преузимањем материјала од Војвођанског музеја (Bošković 1993, 129–130), а затим је систематичним сакупљањем обогаћена бројним новим предметима, које су сарадници Музеја револуције у наредним годинама достављали установи.[1] С обзиром на то да је број предмета непрестано растао, прво је основана *Збирка листова и плаката* (1967), а затим, када су

[1] Велики део предмета у *Збирци плаката* је у некадашњи Музеј револуције пристигао захваљујући раду сарадника на терену, међу којима се посебно истицао сомборски новинар Миленко Бељански. У музејској документацији је забележено да је једном приликом од Павла Аџића, управника Градске библиотеке у Сомбору, добио два плаката: први је био посвећен манифестацији *Мађарски хлеб* у Суботици 1941. године (кат. бр. 3), а други је био делимично илустровани летак, уоквирен мађарском тробојком, на којем је писало „Овде су пролазили Турци и Татари, али је ово ипак мађарски крај". Павле Аџић је 1957. поклонио Музеју и плакат са насликаним совјетским падобранцем (кат. бр. 6), а Бељански је 1959. поново послао групу плаката, међу којима се налазио и пропагандни плакат штампан поводом прославе рођендана регента Миклоша Хортија у Сомбору током јуна 1941. године (кат. бр. 21). *Збирка плаката* је и у наредним годинама постепено и систематично попуњавана новим мађарским окупационим плакатима (MSRV – KGIMO, 126–127, 204–205; MV, MG, 24. март 1957, допис бр. 57).

Војвођански музеј и Музеј револуције спојени у данашњи Музеј Војводине, формирана је и посебна *Збирка плаката* (1992) (Njegovan 2004, 10).

Мађарске плакате из времена окупације Бачке, који се налазе у *Збирци плаката* Одељења савремене историје, могуће је поделити у три групе: 1) илустровани плакати; 2) делимично илустровани плакати); 3) текстуални плакати. На делимично илустрованим плакатима ликовни садржај је сасвим споредан у односу на доминантну текстуалну поруку, али они истовремено садрже важне детаље и илустрације, као што су мађарска тробојка или круна Светог Стефана, симболи мађарске државности и независности. С обзиром на то да су текстуални плакати-објаве целина за себе, да у погледу садржаја обухватају теме из различитих друштвених, привредних и културних сфера живота, као и да углавном немају директне везе за ратном пропагандом и идеологијом, предмет анализе биће искључиво илустровани и делимично илустровани плакати, као посебна и заокружена група музејских предмета. Ова врста плаката је уједно главни репрезент ратне пропаганде и медиј преко којег су слате поруке становништву Бачке. Илустровани ратни плакати су у националистичком кључу употребљавали садржаје и симболе значајне за национални идентитет, често и са уметничким тенденцијама, јер су у појединим случајевима њихови аутори били реномирани графички дизајнери и уметници. За разумевање њихових различитих функција и порука, односно илустрација и симбола употребљених за пропагандне циљеве, веома је важно дати шири, теоријски контекст о употреби плаката као медијског средства у ратној пропаганди.

ТЕОРИЈСКИ КОНТЕКСТ: ПЛАКАТ И РАТНА ПРОПАГАНДА

Током Другог светског рата зараћене стране су се систематски бавиле пропагандом, а рат се водио не само оружјем, него и лецима, плакатима, брошурама, штампом, филмовима, преко радија и јавних манифестација (Meneši 2011, 49). Плакат је масовно употребљаван због његових особина и могућности у преношењу политичких и идеолошко-пропагандних порука, јер је као масовни штампани медиј визуелне комуникације могао да изазове осећања, утиче на подсвест, индоктринира и хипнотише посматрача и буди његову наду у ново сутра (Kusovac 2005, 269). Плакат је, такође, имао и непосредан ефекат, с обзиром да га је било лако произвести и поставити на сва јавна места, са којих је позивао и индоктринирао пролазнике и целокупну јавност (Nikolić 2012, 25).

Ратни плакати су имали важну улогу у националној мобилизацији становништва, шаљући стереотипне и емотивне поруке и слогане, засноване на патриотизму и националном идентитету, позивајући на борбу за своју земљу и њену слободу. Промоцијом и оправдавањем рата, покретали су људе и упућивали их на бојно поље, употребом наредби, молби, хумора, патоса или емоционалних „окидача". Коришћени су и симболи који су могли да побуде осећања националне припадности, као што су грб, застава или лик истакнуте историјске личности (Čeh 2015, 8–11).

За ратне плакате је уобичајено да су служили за наметање пропагандних ставова, одређеног вредносног система и стандарда понашања, али и да су отклањали евентуалне супротне утицаје и успостављали јединствено јавно мишљење. У ту сврху, као део пропагандног механизма, на симболичкој равни је стварана комуникација са посматрачем, а илустрације на ратним плакатима су биле обележене стереотипним веровањима и претераним поједностављивањем или искривљивањем чињеница. Такође, на плакатима је истицано заједништво националне групе и њена наводна или стварна угроженост, јер је управо осећање угрожености било главни покретач у идентификовању са заједницом. Томе је доприносио и начин израде ратног плаката и уобличавања његових порука о непријатељу као настраном, агресивном, окрутном, ружном, поремећеном, бездушном и смешном. Истовремено, „наша страна" је увек улепшана, здрава, брижна, праведна, снажна и одлучна да узврати ударац и однесе коначну победу (Plavšić 2015, 214–216).

Ратни плакат је као музејски предмет носилац бројних информација јер, не само да илуструје једно доба и одређена историјска збивања, него представља и естетски производ са уметничким квалитетом, независно од своје садржине и подразумевајуће идеолошке тенденције. Плакат открива политичке, економске и културне циљеве свог налогодавца, а свој садржај представља помоћу временски и друштвено условљених сликовних метафора, користећи представе блиске циљаној публици,

свима разумљиве и већ постојеће у јавној свести. Он пропагира државне циљеве и идеале, али је истовремено и израз уметничког стварања и естетике свога времена, јер индиректно представља укус широких народних маса којима се обраћа (Rademaher 1979, 134–141).

Током Другог светског рата у Југославији плакате су штампали сви – и окупатори и њихови сарадници и партизани. Окупациони режими су преко плаката позивали на мобилизацију, увођење преког суда, објављивали су помиловања, спискове стрељаних или објаве о премештању и протеривању становништва (Nikolić 2012, 20). Као и у другим деловима Европе где су постојали покрети отпора, између две стране се одвијао прави пропагандни рат саопштењима и прогласима, који су репродуковани различитим формама, материјалима и техникама (Mušić 2015, 728).

Мађарски ратни плакат је на општем плану имао сличне карактеристике и циљеве које иначе плакати имају у ратној пропаганди, али са бројним властитим особеностима које откривају различите димензије политике мађарске државе, као што су однос према рату, освојеној територији, „другима" и „непријатељима", националној прошлости, Совјетском Савезу и комунистима. Такође, на локалном нивоу, ратни плакати сведоче о политичким, идеолошким и пропагандним основама мађарског окупационог режима у Бачкој, а без историјског контекста окупације, односно политике коју је Мађарска спроводила на освојеној територији, немогуће је потпуно разумевање садржаја и симболике присутне на окупационим плакатима.

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ: МАЂАРСКА ОКУПАЦИЈА БАЧКЕ

Након Првог светског рата, Мађарска је Тријанонским мировним споразумом (1920), као поражена страна, изгубила 2/3 предратне територије у корист суседних земаља. У мађарској јавности и међу становништвом постојало је свеприсутно осећање да је „трагедија Тријанона" неправда и грешка и да су Мађари преварени и понижени. Полазећи од мита о „хиљадугодишњој Краљевини Мађарској", укорењеног у историјској свести нације, мађарски политичари су непрестано захтевали ревизију мировног споразума и враћање изгубљених територија. Читаве генерације у школама су васпитаване на начин да тријанонске одлуке сматрају привременим, коришћене су географске карте које су приказивале Мађарску у старим границама, а ђаци су два пута дневно рецитовали песму која је садржала стихове „Верујем у васкрсење Мађарске". Пропагандне пароле као што су „Nem, nem, soha!" („Не, не никад!") и „Mindent vissza!" („Све назад!"), постале су део свакодневног говора, чиме је стваран утисак да Мађари не прихватају нове границе и да је потпуна ревизија Тријанонског споразума могућа. Због тешке трауме пораза и велике друштвене кризе, у Мађарској је избила комунистичка револуција (1919), која је врло брзо угушена, а власт је преузео адмирал Миклош Хорти. Он је проглашен за регента Мађарске, која је тада по државном уређењу била краљевина, али није имала краља, па је Хорти све до пада са власти 1944. године био неоспорни поглавар државе (Cornelius 2011, 4–8, 28–38).

У годинама уочи избијања Другог светског рата, вођство мађарске државе је добило могућност да бар делимично реализује своје ревизионистичке амбиције. Регент Хорти је постао савезник немачког вође Адолфа Хитлера и као награду за то савезништво, Мађарска је приликом разбијања Чехословачке добила део Словачке (1938), а затим, у споразуму са Румунијом, и северну Трансилванију са градом Клужом (1940). Са Југославијом је склопљен Уговор о вечном пријатељству (1940), али у Мађарској су и даље постојала очекивања да ће некадашњи простор јужне Мађарске (Банат, Бачка и Барања), или Делвидека („јужне земље/јужни крајеви"), како је та територија називана у мађарској јавности, бити враћен у састав „историјске Мађарске". Када су Трећи рајх и његови савезници напали Југославију (1941) агресији се прикључила и Мађарска, а након договора са Хитлером, регент Хорти је у свом прогласу издао наређење војсци: „Напред на хиљадугодишње јужне границе". У каснијој подели југословенске територије, Мађарској су припале Бачка, Барања и Међумурје (Trgo i Liptai 1986, 36).

Од првих дана мађарске окупације, у пропаганди нових власти је непрестано понављано да је Делвидек „одувек припадао мађарској држави" и да је главни циљ „потпуно елиминисање трагова живљења ових крајева под српском окупацијом". Донети су прописи о протеривању свих српских колониста,

насељених у Бачкој након 1918. године, а истовремено су у њихове куће усељавани Мађари Секељи из Буковине, чиме је окупациони режим желео да обезбеди етничку доминацију на заузетој територији. У јавности је истицана цивилизацијска супериорност Мађара у односу на друге народе и теза да је Нови Сад потребно „дебалканизовати", на начин да постане „етнички штит за одбрану мађарства". У циљу јачања националног идентитета, вршена је мађаризација свих имена и презимена која нису звучала довољно мађарски (Kasaš 1996, 37, 45, 57). Становништву је преко медија, у цркви и у школама представљана идеја да је основни политички кредо „бити добар и веран Мађар", а готово свакодневно су употребљавани националистички изрази „мађарски Бог" (Mirnić 1963, 13–14) или „мађарско небо".

Један од првих задатака окупационих власти било је успостављање континуитета мађарске државности, јер је мађарска влада сматрала да територија Бачке, Барање и Међумурја није окупирана, већ „ослобођена". Крајем 1941. године парламент у Будимпешти је усвојио *Закон о поновном прикључењу освојених јужних територија мађарској круни и уједињењу са осталим земљама Мађарске*, легализујући све дотадашње поступке окупационих власти, извршењем незаконите анексије територије једне суверене државе.

Приступајући територији Бачке као саставном делу Мађарске, нове власти су настојале да уклоне све што је у јавном простору имало југословенско и српско обележје. У Сомбору је организована сахрана југословенске државе и кроз улице је ношен мртвачки сандук са натписом „Југославија", а у бачким местима су дељене смртовнице поводом „смрти Југославије". У систематској мађаризацији простора уклањани су споменици са градских тргова, мењани су називи градова, улица и јавних објеката. У Суботици је споменику цару Јовану Ненаду у ритуалном чину одрубљена глава, а у Новом Саду је са главног трга уклоњен и смештен у градску коњушницу споменик Светозару Милетићу (Kasaš 1996, 31–39, 50–52). На његово место је постављена метална мађарска круна, као симболична представа круне првог мађарског краља Светог Стефана (Militar 2000, 453). Спортско игралиште Војводине у Новом Саду је добило нови назив „Хортијево спортско поље", а по бачким градовима су врло често одржаване бакљаде, параде на игралиштима, становништво је у прозорима кућа палило свеће и прозоре украшавало мађарским заставама и Хортијевим сликама (MV, ZD, 13.079). Посебна пажња посвећена је мађаризацији просветног система, што је остварено отпуштањем српског наставног кадра и спектакуларном акцијом довођења 1300 наставника из Мађарске у Бачку. Приликом дочека нових наставника на железничкој станици у Новом Саду, саопштено им је да су дошли „како би од омладине створили истинске Мађаре" (Šajti 2008, 187).

У Бачкој су основане све партије и удружења која су у предратном периоду постојала у Мађарској. Левенте је био омладинско-спорска организација, пандан југословенском Соколу, која је васпитавала своје припаднике у мађарском и антикомунистичком духу. Чланство је било обавезно, а сви чланови су били дужни да похађају курсеве и колективно одлазе на црквена богослужења. Основане су и локалне организације Партије мађарског живота, владајуће политичке странке у Мађарској, затим опозиционе и екстремно десне Партије стреластих крстова, као и различита националистичка друштва, попут Туранских ловаца, „чувара расне чистоте" нације (Kasaš 1996, 104–105, 111).

Од првих дана окупације успостављен је систем националне неравноправности и дискриминације, спровођењем насиља и репресије, посебно над Србима и Јеврејима. Забрањене су све српске новине, укинуте су или је ограничен рад српским и југословенским установама, многи људи су остали без посла, а они који су остали на радним местима морали су да положе заклетву верности мађарској држави (Šajti 2008, 187). Само приликом уласка мађарске војске у Бачку априла 1941. убијено је око 3500 људи, а у злогласној рацији јануара 1942. године настрадало је више од 4000 становника Новог Сада и околине.

Истовремено се појавио и партизански покрет отпора, предвођен Комунистичком партијом Југославије (КПЈ), чији су припадници повремено вршили саботаже, диверзије и нападе на представнике окупационих власти. Илегалци су преко летака и новина ширили своју пропаганду, али им је активност у највећој мери онемогућавао веома бројан и разгранат војни и полицијски апарат окупационог режима, који је био специјализован и

веома успешан у борби против комуниста. Осим репресијом, мађарске власти су се служиле и пропагандом, а посебно плакатима, за ширење властите идеологије, система вредности и политичких циљева.

МАЂАРСКИ ИЛУСТРОВАНИ ПЛАКАТИ ИЗ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Мађарски илустровани плакати из периода окупације Бачке 1941–1944. имали су различите намене и, сходно томе, из различитих углова је могуће посматрати њихову функцију, симболику и однос према појединим друштвеним и политичким темама. У том контексту, као посебна тематска целина издвајају се плакати који се односе на простор Бачке и директно репрезентују стратегије и политике мађарског окупационог режима. Такође, издвајају се и поједине опште теме, као што је употреба националних симбола на плакатима, затим, однос ратне пропаганде и комунизма као основни мотив многих плаката, и на крају репрезентовање жена на плакатима, као важан сегмент у разумевању друштвених релација и улога у Мађарској за време Другог светског рата.

Мађарски плакати и окупација Бачке

Од првих дана рата, плакати и леци су били важан део мађарске ратне пропаганде. Уочи напада Трећег рајха и његових савезника на Југославију, у мађарској јавности је приказивана лажна слика о стању у суседној земљи, посебно о наводним суровим прогонима и злостављањима војвођанских Мађара, стварањем политичко-психолошке атмосфере која би оправдала војну интервенцију у Југославији. У том циљу, на појединим плакатима су приказиване дивље четничке фигуре, са камом у устима, као симбол најнижих страсти и језивог терора (Čobanski, Golubović, Kumanov 1976, 260). У лецима препуним стереотипа и предрасуда, дељеним мађарским војницима, Срби су описани као „заверенички народ", повезан са масонеријом, склон „побуни и насиљу" и „крвавим решењима" (Ugnváry 2011, 72).

Када је окупација отпочела, уз радио и новине, плакати су били главни медиј преко којих је мађарски окупациони режим у Бачкој саопштавао своје поруке, циљеве и утицао на јавно мњење. О томе сведочи податак да је само за прва два месеца окупације, у оквиру пропагандних активности и „развијања јединствене свести Мађара јужних крајева", Одсек за штампу мађарске владе послао 3000 застава, 50.000 кокарди у мађарским националним бојама и чак 530.000 примерака плаката и разних брошура (Šajti 2004, 124). И касније су мађарске власти велику пажњу посвећивале пропаганди и готово су опсесивно пратиле појаву летака и илегалних новина комунистичког покрета отпора у Бачкој, јер је дељење комунистичких материјала било кривично дело због којег се завршавало на дугогодишњој робији.

Већина мађарских илустрованих плаката који се чувају у Музеју Војводине тематизују различите сегменте из ратне политике мађарске државе, а њих неколико се директно односи на простор Бачке. Они својом иконографијом, симболиком и садржајем верно дочаравају употребу политичко-идеолошких и пропагандних механизама окупационог режима у настојању да овлада окупираним простором. Први и најзначајнији од тих плаката је *У сйомен ослобођења 1940–1941* (кат. бр. 1), који представља два подухвата: заузимање Трансилваније (1940) и Бачке (1941).

Плакат је веома сложене композиције, са Хортијем у првом плану, победничког става и одлучног погледа, док јаше белог коња. Тај приказ је репрезентовао дотадашњу праксу његових тријумфалних улазака на освојене територије. Хорти је управо на таквом коњу, обучен у парадну адмиралску униформу, ујахао у Будимпешту након победе над комунистичком револуцијом (1919), а касније је белог коња јахао приликом уласка у делове Чехословачке и Румуније, које је добио на поклон од Хитлера. Театрална поза била је обавезан део Хортијевог церемонијала, јер је на тај начин симболички настављао традицију Мађара као „коњаничке нације", који су тој животињи приписивали посебну улогу и значај. Коњ је задобио мистично и чудотворно својство још од времена досељавања Мађара у Панонску низију, када је, према записима хроничара, мађарски поглавица Арпад дојахао на белом коњу, предводећи своје племе из њихове прапостојбине у Средњој Азији. Он је затим свог коња поклонио великоморавском кнезу у замену за земљу коју му је кнез уступио. Због тога је бели коњ био веома цењен у Мађарској (Ćorović 1981, 31), а

Хорти је засигурно имао то у виду када га је јахао приликом заузимања територија суседних држава.

Лево од Хортија налази се лик Лехела, једног од седам поглавица мађарских племена, који је заробљен и погубљен након битке на Леху (955) којом је окончан мађарски продор у Средњу Европу. На плакату поглавица дува у свој рог, познат у каснијој митологији као „Лехелов рог" којим је, према једној измишљеној причи, пре погубљења, ударио по глави и убио немачког владара (Rokai i dr. 2002, 20). Насупрот Лехела, са Хортијеве десне стране, налази се приказ савременог мађарског војника који, исто као и Лехел, дува у свој инструмент – војну трубу.

Иза Хортија се налазе две сцене које су део јединствене историјске композиције. Горња сцена приказује средњовековну мађарску војску на коњима и у борби, и која, уз приказ поглавице Лехела, наглашава историјски континуитет са давним прошлим, митским временима. Друга сцена приказује улазак мађарске војске у Трансилванију – пешадију која маршира, војнике на коњима и колоне тенкова, поздрављене од одушевљеног становништва. Виде се и планински масиви Трансилваније и контуре градова, са типичном трансилванијском архитектуром торња у позадини. Интересантно је да војници, поред мађарских тробојки, носе и заставе из знатно ранијег периода, односно из времена Мађарске револуције 1848–1849. године. Међу њима се издваја застава националне гарде са плавим грбом у средишту белог поља, оивиченог црвеним и плавим троугловима. Тиме се такође наглашава континуитет са прошлошћу и тежњом за стварањем независне државе у 19. веку.

Централни приказ Хортија, Лехела и мађарских војника у различитим епохама уоквирен је низом натписа, грбова и симбола повезаних са националном мађарском митологијом и народним фолклорним стваралаштвом. Изнад регента је мађарски национални грб са круном Светог Стефана, традиционалним симболом мађарске државности, коју је папа послао првом мађарском краљу Стефану. Око грба се налази лента у бојама мађарске заставе са натписом „У спомен ослобођења 1940–1941". Испод Лехела је грб Трансилваније, а испод мађарског војника са трубом, грбови Бачке и бачких градова Суботице, Сенте, Сомбора и Новог Сада. Испод ногу Хортијевог коња налази се слово „V" и ловоров венац, који уоквирују симболе Мађарске и њених ратних савезника: немачког нацистичког орла са кукастим крстом, фашистичке фасцес и мађарски државни грб. Испод слова „V" је натпис „Победа", на мађарском језику.

Лево и десно од слова „V" налазе се два тотема са цветном орнаментиком, који представљају традиционалне дрвене ознаке за гробове. Овај култ је настао у протестантском погребном ритуалу, међу мађарским калвинистима, и временом је постао обележје мађарског народног стваралаштва. Према традицији, дрвени стубови су декорисани украсима карактеристичним за најстарију прошлост Мађара – звездама, лалама и прстенастим мотивима. Њихово значење се трансформисало у 19. и 20. веку, када се појављују на меморијалним местима широм Мађарске као симбол различитих историјских догађаја. Дрвене гробне ознаке су настале и под утицајем националног романтизма и средњовековне традиције, према којој су Мађари забадали копље у гробну хумку погинулих ратника (Ferenc Novak 2019, 125, 137).

На плакату се налази још неколико мотива, повезаних са народним стваралаштвом. Мађарски војници у маршу пролазе кроз дрвену „Секељ капију", која је карактеристична за простор Трансилваније као елемент мађарског народног градитељства. Такође, на плакату су присутне цветне декорације на стилизованим стубовима, које су сличне мотивима са специфичних кабаница *szurki*. Такве декорације се јављају углавном од периода сецесије, уметничког правца који је користио елементе народне уметности и фолклора, укључујући оријенталне украсе као што су лала, нар и дрво живота.

Други плакат који је лепљен у целој Бачкој, по употребљеним симболима је обухватао све кључне политичко-идеолошке поруке окупационог режима, посебно у погледу значаја који је освојеној територији приписан (кат. бр. 2). На њему се налази натпис на мађарском језику „Delvidék visszatér!" („Делвидек враћен!"). У првом плану су приказани мушкарац и жена, који су обучени у традиционалну свакодневну одећу и налазе се на ораници. Он је наоружан мачем, она штитом, испод њихових ногу налази се сноп покошеног жита, а у углу кла-

сје пшенице. У позадини, иза мушкарца и жене, налази се мађарска тробојка у облику дуге, као симболична представа обнове мађарске власти у Делвидеку. У даљини се назиру обриси и торњеви једног бачког града, изнад којег се налази круна Светог Стефана. Покошени сноп жита представља јединство власника земље и сељака жетеоца, једну „измишљену традицију" из 19. века, важну у националној само-репрезентацији свих народа у Панонској низији.

У пропаганди окупационог режима управо је житу посвећена велика пажња. Функционери су се у својим говорима често захваљивали Богу „што је плодна бачка равница поново постала мађарска" (Kasaš 1996, 103), а у филмском журналу, посвећеном „ослобођењу" Делвидека, истакнуто је у поетичном тону: „Тихи шум мора златног класја Бачке нам маше и зове, зове кући!" (Srbija i Jugoslavija 2017, 9:28). На пшеницу, жито и хлеб односи се и трећи плакат који је директно везан за територију Бачке. Штампан је поводом централне прославе „ослобођења јужних крајева", одржане у Суботици (1941), под називом „Мађарски хлеб". На манифестацији је учествовао и регент Хорти, кога је мађарско становништво дочекало у великој еуфорији. Том приликом је мађарски премијер Ласло Бардоши изјавио: „Дошли смо у ове крајеве пре више векова као ратнички, номадски народ, међутим ова плодна земља нас је пригрлила и хранила. Данас треба да сви чинимо то да на трпезу сваког Мађара доспе што већи и укуснији мађарски хлеб". Хорти је ритуално пресекао хлеб и у свом говору поручио да „Мађари могу у овим крајевима жњети плодове за добробит читавог мађарства". Плакат штампан поводом ове манифестације је плаве боје, са приказом руке која држи три класа жита и са националним грбом у позадини. На плакату пише: „Празник мађарског хлеба у Суботици организује национално-политичка служба пољопривредника Делвидека и мађарски државни савез Бокрета. Браћо Мађари! ... Пољопривредници државе, у Суботици се поклоните новом мађарском хлебу" (кат. бр. 3).

Сва три поменута плаката садрже националне симболе мађарске државе, као што су застава или грб, који су уједно карактеристични за већину мађарских ратних плаката и представљају једно од њихових главних обележја.

Национални симболи

Осим овладавања простором у циљу промене идентитета Бачке, плакати су имали задатак да у освојене области пренесу постојећи систем вредности и политичко-идеолошку оријентацију мађарске државе и њене владајуће класе, што је у првом реду подразумевало употребу мађарских националних симбола – заставе, грба и круне Светог Стефана.

Мађарска национална тробојка је била обавезна декорација и средство у испољавању националних осећања, веома често коришћена и у ратној пропаганди. Јачање култа заставе отпочело је у Мађарској још током двадесетих година 20. века, када је на главном тргу у Будимпешти дошло до посвећења „Реликтне државне заставе". Та пракса се затим проширила на целу Мађарску, а у Бачкој је само током прве године окупације застава освећена у 137 места, са пропагандним циљем „да се на мађарској земљи поново за свагда вијори мађарска застава" (Kovač 2016, 118–121; Kasaš 1996, 56).

На делимично илустрованим плакатима, мађарска тробојка је њихов обавезан декоративни оквир, као што је случај са објавом „Анонимни Мађар" (кат. бр. 20), у којој је „браћи и сестрама" обзнањено да је „отаџбина у опасности" и да се сви морају ујединити пред заједничким спољним непријатељом. Застава се појављује као саставни део композиције на већ поменутим илустрованим плакатима – *Делвидек* (кат. бр. 2) и *У сйомен ослобођења* (кат. бр. 1), а присутна је и на плакату који репрезентује немачко-мађарско војно савезништво у рату против Совјетског Савеза (кат. бр. 7), као и на плакату *На Карйаше*, који приказује мађарски тенк украшен националном заставом (кат. бр. 11). У свим овим случајевима застава на симболичком нивоу представља мађарску државност и национални идентитет.

У иконографији, заставу су често пратили национални грб и круна Светог Стефана, која се појављују на чак седам плаката (кат. бр. 1–3, 5, 18, 19 и 22). Стефан је био светац чији је дан прослављан као највећи национални празник, а према популарној причи, он је „свету круну" добио од папе када је примио хришћанство и постао први мађарски краљ (1000). Круна је касније постала мистични симбол власти, реликвија мађарске прошлости, израз државности и историјског континуитета.

Неколико пута је премештана, скривана и поново враћана. На њеном врху се налази искривљени крст, оштећен у сандуку приликом једног од пресељења, који никада није исправљен, јер се тиме задржао спомен на скривање пред најездом непријатеља (Ćorović 1981, 33, 48). Из круне је произлазио и дух Стефанове владавине над различитим народима у прошлости, дајући оправдање и легитимитет за владавину над немађарским народима у садашњости (Cornelius 2011, 33), што се, поред осталих области, односило и на Бачку.

Наглашена употреба историје је приметна на још неким плакатима. У историјској свести мађарске нације постојао је мит о „хиљадугодишњој Краљевини Мађарској" и наратив да су Мађари преживели и татарску инвазију и османску окупацију. Представа о Мађарима као коњаничком народу у прошлости, који побеђује своје непријатеље, присутна је на плакату *Увек смо се морали борити* (кат. бр. 4), на којем непријатељ пада под коње мађарских средњовековних ратника. Колективно сећање је утемељено на национално-романтичарском евоцирању прошлости и на наводној историјској мисији Мађара у Подунављу (Mirnić 1963, 14). Осим Светог Стефана, важне улоге добијале су и друге личности из ближе или даље историје, као што је Лајош Кошут, вођа мађарске револуције 1848–1849. године, који је заузимао важно место у пантеону националних хероја. Његов портрет се појављује на појединим плакатима, са натписом: „Мађарска независност, мађарска слобода, мађарска исправност, мађарско братство! Сетимо се Кошут Лајоша на педесетогодишњицу његове смрти" (кат. бр. 5).

Уз националне симболе и употребу прошлости, у пропаганди окупационог режима посебно је био важан култ регента Хортија, присутан у Мађарској још од адмиралове доласка на власт. У јавности је регент постао симбол нације, његов рођендан је прослављан као национални празник, а он се као очинска фигура, појављивао у филмским журналима, окружен породицом, са упечатљивом тетоважом змаја на руци (Cornelius 2011, 146, 154). Поводом регентовог рођендана, у Сомбору је 18. јуна 1941. године штампан плакат, којим је грађанство позвано на прославу и „народну светковину" (кат. бр. 21).

„Крсташки рат" против комунизма

Када се Мађарска прикључила нападу на СССР (1941), као савезник Трећег рајха, у мађарској ратној пропаганди је констатовано да је то рат против „бољшевичке куге до њеног коначног истребљења". Говорило се и писало о крсташком рату против бољшевизма и о „црвеној немани", али истовремено, страховало се од појаве совјетских падобранаца. Због тога је цела Бачка била преплављена плакатима на којима су приказани падобранци, са текстом „Ако видиш, одмах пријави!" (кат. бр. 6). У јавности је стваран култ војника и борбености, а на страницама мађарских бачких листова је с одушевљењем писано о „великим борбама и победама здруженог мађарског и немачкој оружја" на Источном фронту. У Сомбору су мађарски војници, који су се враћали са бојишта, поздрављени речима да су „бољшевичком фанатизму супротставили мађарску издржљивост" (Kasaš 1996, 68, 71, 130). Мађарски политичари нису били свесни слабости мађарске војске, него се чак говорило да Мађарска има другу најбољу армију у Европи, одмах после Немачке. У стварности, војска је била слабо припремљена и наоружана, а Мађари углавном нису били расположени за рат (Ćorović 1981, 105–109). Упркос томе, у ратној пропаганди је истицан наводни „легендарни хероизам мађарских војника" (Cornelius 2011, 215).

На плакату који илуструје мађарско-немачко ратно савезништво у здруженом нападу на СССР (кат. бр. 7), налази се мађарски војник, у ратној опреми, са шлемом на глави. Изнад њега је мађарска тробојка и немачка нацистичка застава са кукастим крстом, као симболи заједничке борбе. У натпису су наведени датум почетка Операције Барбароса и политичко-идеолошка мотивациона порука: „22. јун. Овог дана је кренула Европа и са њом одбрана Мађарске од бољшевичке куге. Са вером у мађарску победу! Борба!".

У функцији наглашавања ратног савезништва су и два визуелно сродна плаката, који представљају мађарског и немачког војника, са натписом: „Заједничким снагама против бољшевизма за опстанак Европе и Мађарске" (кат. бр. 8 и 9). На првом плакату војници су у борбеном ставу, са пуном ратном опремом и у јуришу на замишљеног непријатеља, а на другом немачки војник на грудима носи

одликовање – немачки гвоздени крст. Осим по натпису, ови плакати су сродни и по колориту, стилу и композицији. Војници су у оба случаја приказани у првом плану, доминирају плакатом, на њиховим лицима се види одлучност и спремност на борбу.

У складу са начелима ратне пропаганде, у супротности са „нашим" храбрим и одлучним војницима, налазио се сурови непријатељ. Постојала је уобичајена пракса да се у публикацијама и штампи црвеноармејци представљају као људи са очњацима, којима крв тече низ образе и као опака створења која силују жене (Cornelius 2011, 316).

Свеприсутни наратив о „руској опасности" и злочинима Црвене армије тема је и појединих плаката. На плакату са натписом *Заједничка нам је борба* (кат. бр. 10) приказани су мађарски војници који се одлучно супротстављају совјетском војнику. Совјет је представљен са петокраком на шлему, застрашујућег погледа и азијатских црта лица, чиме је наглашена наводна цивилизацијска и расна димензија сукоба.

Рат са Совјетима и комунизмом је представљен и на плакату са натписом *На Карпате* (кат. бр. 11). Непријатељ је овог пута приказан симболички, кроз црвену руку са канџама, која се претећи надвија над питорескни предео. Супротставља јој се мађарски тенк, украшен националном тробојком, који иде према Карпатима, односно према месту одакле долази опасност.

Директан однос између „нас" и „њих", Мађара и непријатеља, експлицитно је приказан на плакатима који представљају мађарске цивиле као жртве ратних злочина. То илуструје плакат који приказује напад Савезника на Мађарску (кат. бр. 12). Подељен је у три одвојене целине, односно сцене, а композицијом доминирају два портрета, претећег израза и веома ружних црта лица: један је совјетски војник азијатске физиономије, са карактеристичном капом и петокраком на глави, а други је савезнички пилот, црне пути, дебелих усана и великог носа. Њихови портрети се налазе изнад сцене бомбардовања и рушења једног града, у диму и пламену, и сцене мајке која плачући на рукама држи мртво дете. Плакат наглашава непријатељство Савезника и мађарску позицију жртве, посебно у виду настрадалог детета. Истовремено су приметни и расистички мотиви у приказу совјетског војника као Азијата и савезничког пилота као Афроамериканца, чиме је непријатељ представљан као цивилизацијски и културно инфериоран у односу на Мађаре.

Још један плакат приказује дете као жртву злочина и насловљен је *Јесам ли и ја ратни циљ* (кат. бр. 13). На њему је у првом плану девојчица, којој је експлозија бомбе-лутке, избачене из америчког бомбардера, тешко повредила руку и оставила је без прстију. У застрашујућем, узнемирујућем и веома натуралистичком приказу, виде се детаљи ране и крви. Овај плакат се заснивао на раширеној причи, коју је у својој посланици нагласио и мађарски надбискуп Јустинијан Шереди, о савезничким бомбардовањима мађарских градова и мирољубивих грађана, и о наводном бацању играчака из авиона, напуњених експлозивом, намењених деци (Herczl 1993, 206–207).

Мађарска ратна пропаганда је у својој основи имала ригидни антикомунизам, што је био важан елемент и предратне политике регента Хортија, који је дошао на власт управо победом над комунистичком револуцијом у својој земљи. За време рата штампани су плакати, који су подсећали на жртве прогона за време комунистичке власти у Мађарској (кат. бр. 14 и 16). Сличну поруку је имао и плакат са натписом *Не знам за милост*, на којем је приказана костурска глава са шлемом и петокраком звездом (кат. бр. 15).

Пропаганду против комунизма, пратио је и антисемитизам, тада веома раширена појава у мађарском друштву. И пре рата су мађарски десничари изједначавали „јудаизам" и „бољшевизам", а антисемитска кампања је само појачана када је почео Други светски рат. Десничарски кругови у Мађарској су Јевреје кривили за пораз у Првом светском рату и идентификовали их са „злом комунизма", али и са економским и свим другим недаћама Мађарске. Многи грађани су прихватали њихове погледе, а постојала је теза да су Јевреји пета колона и савезници комуниста који прете границама Мађарске (Braham 2000, 168).

Такав однос према Јеврејима илуструје плакат са натписом *Никад више 1918* (кат. бр. 17). На плакату је приказан мађарски војник у обрачуну са „типичним Јеврејином", закривљеног носа, како је иначе приказиван у нацистичкој пропаганди. Јеврејин на свом оделу носи црвену петокраку зве-

зду, а за појасом бомбе, што сугерише његову петоколонашку активност.

У функцији мобилизације за рат, коришћена је лепеза идеолошких и политичких порука, које су често садржавале снажне емоционалне окидаче, посебно у представљању деце као жртава рата. У идеолошкој основи пропаганде налазила се идеја о немачко-мађарском ратном савезништву и антикомунизам, из чега су произлазили њени остали елементи, укључујући и антисемитизам.

Жена на мађарском ратном плакату

У патријархално-милитаристичком контексту рата, уобичајено је да се слика жене на ратном плакату доминанто користи с намером да се укаже на њене материнске квалитете, односно на нежност и бригу. Због тога се она често налази на плакатима посвећеним хуманитарним организацијама или одређеним врстама послова који су подразумевали добровољни рад. Такође, чест је приказ жене како прати мушкарца у рат или бива жртва немилосрдног непријатеља (Petrović 2015, 219–220).

Начин репрезентовања особа женског пола индикативан је за разумевање оновремених друштвених односа у Мађарској. Жене су приказане на четири мађарска ратна плаката у Музеју Војводине, а један од њих, са натписом *Пријавите се за женску службу националне одбране* (кат. бр. 18), представља управо учешће у добровољном раду. Жена је обучена у народни јелек на пертле који представља традиционални начин одевања, док је заштитнички грли војник у пуној ратној опреми, са пушком у руци. И на плакату *Делвидек* (кат. бр. 2) мушкарац је представљен у заштитничкој пози, како грли своју супругу, као њен бранилац и чувар.

На плакату са натписом *Штедња. Национална одбрана* (кат. бр. 19), у првом плану се налазе контуре мађарског националног грба са круном Светог Стефана, унутар којег је сцена са женом радницом у пољу, обученом у традиционалну сељачку ношњу, док скупља жито. У позадини, иза ње, налази се приказ села са црквом и фабрика са високим димњацима. Жена је обучена у типичну везену блузу, коју су носиле жене на простору од Карпата до Дунава, чиме се репрезентује традиционално народно одевање, односно сеоска радна одећа. На тај начин овај плакат се обраћа становницима села, док лик раднице у пољу има симболичку функцију у подстицању људи на штедњу у тешким ратним околностима, евоцирајући стереотипе о марљивом и штедљивом вођењу сеоског домаћинства. Контуре грба и круне Светог Стефана, као основни оквир композиције, наглашавају претпостављени патриотизам. За ратне пропагандисте је било важно да прикажу жене како обављају различите послове, јер су оне током рата преузимале радна места мушкараца и тиме одржавале активност привреде. Такође, хуманитарни и добровољни рад био је алтернатива за исказивање патриотизма оних који нису могли да иду на фронт.

Жена је приказана у складу са изразито патријархалним схватањем породице и породичних односа, у традиционалним улогама као супруга, мајка и радница у пољу. Налази се под сигурном заштитом мушкараца, војника или свог супруга, или пак као жртва, у улози мајке убијеног детета (кат. бр. 12). У целини, то илуструје њену позицију у друштву, систем вредности и јавну перцепцију која је постојала и била одређена доминантно конзервативним и традиционалним погледом на свет. Ратне околности су само продубиле постојећи тренд у погледу додељивања друштвених улога, задатака, као и друштвеног положаја жене.

АУТОРИ ПЛАКАТА

Међу ауторима мађарских пропагандних плаката, за које је било могуће да се утврди ауторство, налазе се и истакнути уметници, сликари и графички дизајнери оног времена. Због тога, многи плакати имају изразите уметничке и естетске квалитете, што им додатно даје на значају и као музејским предметима и као сведочанству о једној епохи. Међу ауторима су следећи уметници: Тибор Генци Гербхарт, Шандор Легради, Нандор Немет, Ђерђ Сењик и Јене Харањи.

Тибор Генци Гербхарт (Gönczi Gerbhardt Tibor, 1902–1994) аутор је плаката *Пријавите се за женску службу националне одбране* (кат. бр. 18). Он је био графички дизајнер који је студирао на Школи за примењену уметност, где му је један од професора био Јене Харањи. Током Другог светског рата израђивао је пропагандне слике и плакате за Црвени крст. Након рата је у духу социјалистичког реализма дизајнирао политичке плакате за Комунистичку партију, за државне празнике и за потребе мађарског туризма (Budapest Poster Gallery 2026).

Шандор Легради (Légrády Sándor, 1906–1983) аутор је плаката *Мађарски хлеб* (кат. бр. 3) и *Лајош Кошут* (кат. бр. 5). Био је сликар, златар и дизајнер поштанских марака. Његови плакати из периода Другог светског рата представљају херојску и монументалну визију нације у рату, а неки од његових радова су настали по поруџбини војних удружења и дају хероизоване слике мађарских војника. Легради је најпознатији као дизајнер марака за Мађарску пошту, за коју је радио више од 50 година. Наставио је делатност након рата и израдио је грб социјалистичке Мађарске током педесетих година 20. века (Budapest Poster Gallery 2026a).

Нандор Немет (Németh Nándor, 1910–1987) аутор је плаката *Делвидек* (кат. бр. 2) *Ако видиш ово, одмах пријави* (кат. бр. 6) и *На Карпате* (кат. бр. 11). Био је графички уметник који је дизајнирао најпознатије мађарске пропагандне плакате из времена Другог светског рата, укључујући и оне који приказују припајање територија Трансилваније и Бачке. У изради ове врсте плаката користио је патриотске слогане и симболе који су били веома популарни међу становништвом. Пре рата је припремао дизајнерска решења за десничарску организацију „Турул", за спортске клубове и комерцијалне компаније, а ангажовала га је и фашистичка странка Стреласти крстови, за коју је дизајнирао изложбене плакате. Када је та партија преузела власт у Мађарској (1944), израдио је неколико плаката њиховог вође и председника мађарске владе Ференца Салашија (Budapest Poster Gallery 2026b). Након рата је емигрирао у Немачку, а затим у Сједињене Америчке Државе, где је израђивао екслибрисе за познате јавне личности (Ото фон Хабзбург, Двајт Ајзенхауер, Ричард Никсон) (American Hungarian Museum 2014).

Ђерђ Сењик (Szennik György, 1923–2007) аутор је плаката *22 јун* (кат. бр. 7), *Напад Совјетског Савеза и Савезника на Мађарску* (кат. бр. 12), *Јесам ли и ја ратни циљ?* (кат. бр. 13), *Запамтите Мађари* (кат. бр. 14) и *Никад више 1918* (кат. бр. 17). Он је био сликар и графички дизајнер који је похађао академије у Будимпешти, Бечу и Риму. Вратио се у Мађарску у пролеће 1944. године и почео да дизајнира плакате за антикомунистичку кампању, у време када је Црвена армија већ била близу граница Мађарске. Његови радови су монументални и приказују фигуре сличне скулптурама. Многи од његових радова су били расистички, јер је приказивао „непријатеље" као расно инфериорне, зле и бездушне убице. Због пропагандних плаката, након рата је осуђен на 15 година затвора, а одслужио је седам година затворске казне (Budapest Poster Gallery 2026v). Рехабилитован је након пада комунистичког режима у Мађарској.

Јене Харањи (Haranghy Jenő, 1894–1951) аутор је плаката *У спомен ослобођења 1940–1941* (кат. бр. 1). Као сликар и графичар био је професор у Школи примењених уметности у Будимпешти. Дизајнирао је плакате још у Првом светском рату за ратне зајмове и друге владине кампање. Користио је веома декоративне, живописне композиције, са националним симболима и фигурама у народним ношњама, како би појачао патриотска осећања. Његов стил је графичка сецесија, а осим плаката је израђивао екслибрисе, зидне слике и поштанске марке (Budapest Poster Gallery 2026g).

ЗАКЉУЧАК

Циљ мађарског ратног плаката је био да на визуелни начин, у јавном простору, представи главне политичке и идеолошке поруке Хортијевог режима. Карактеристична је употреба садржаја и мотива везаних за историју Мађара и Мађарске, као и националних симбола – у првом реду заставе и грба. Такође, у циљу националне мобилизације и хомогенизације, као мотиви на плакатима су коришћени прикази историјских личности из пантеона националних хероја, попут Лехела, митског поглавице из доба средњег века, или Лајоша Кошута, вође мађарске револуције у 19. веку.

Плакати су својом иконографијом и порукама представљали један од пропагандних алата у овладавању окупираним простором Бачке. Освојена територија је у мађарској ратној пропаганди посматрана као житница државе и због тога су на бачким плакатима коришћени мотиви жита, пшенице и хлеба.

Већина плаката је великих димензија, упадљиви су и лако уочљиви из даљине, често са наглашеном употребом боја – црвене, зелене или наранџасте. Текстови на њима су исписани стилизованим словима и својим порукама позивају, мотивишу, а понекад настоје и да уплаше посматрача. Једна од њихових примарних функција је мобилизација становништва за рат и у том контексту посебно су

ефектни и узнемирујући плакати који приказују децу као жртве злочина. На плакатима се као архетипски непријатељ појављује комуниста, односно припадник Црвене армије, увек симболички представљен са црвеном петокраком, којем се супротставља идеализовани мађарски војник, често заједно са припадником немачке војске. Немачко-мађарско ратно савезништво и антикомунизам су политичко-идеолошке основе мађарске ратне пропаганде, што илуструју и поједини мађарски плакати у Музеју Војводине.

Такође, они откривају на који начин је у условима рата, посредством ратне пропаганде, обликована друштвена свест. Један од важних сегмената је тематизовање жене на плакатима и то увек у складу са традиционалним и патријархалним схватањем њене улоге у оквиру породице и друштва. Она је приказивана као супруга и мајка, под заштитом мушкарца или пак као жртва „немилосрдног непријатеља".

Поједини мађарски плаката у Музеју Војводине имају особине уметничког дела и радови су реномираних мађарских уметника, па и професора на Академији, као што је био Јене Харањи. Због свега наведеног, мађарски илустровани плакати из Другог светског рата, као посебна целина, представљају веома вредну и важну групу музејских предмета у културно-историјском, политичком, идеолошко-пропагандном, естетском и уметничком контексту.

КАТАЛОГ

1. Назив плаката: *A Felszabaditás emlékére 1940–1941* (*У сћомен ослобођења 1940–1941*)
Аутор: Јене Харањи (Haranghy Jenő); Време настанка: 1941. година; Димензије: 50 × 70 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 331.

2. Назив плаката: *Delvidék Visszatér!* (*Делвидек враћен!*)

Аутор: Нандор Немет (Németh Nándor); Време настанка: 1942. година; Димензије: 95 × 63 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 339.

3. Назив плаката: *Magyar kenyér* (*Мађарски хлеб*)

Аутор: Шандор Легради (Légrády Sándor); Време настанка: 1941. година; Димензије: 95 × 63 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 337.

4. Назив плаката: *Mindig harcolnunk kellett* (*Увек смо се морали борити*)

Аутор: непознато; Време настанка: 1939–1944. година; Димензије: 84 × 59,5 cm; Техника: офсет штампа, црно-бело; Инвентарни број: 427.

5. Назив плаката: *Emlékezzünk Kossuth Lajosra halálának 50. évfordulóján* (*Сетимо се Кошута Лајоша на педесетогодишњицу његове смрти*)

Аутор: Шандор Легради (Légrády Sándor); Време настанка: 1944. година; Димензије: 82 × 58 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 626.

6. Назив плаката: *Ha ezt látod. Azonnal jelentsd!* (*Ако видиш ово, одмах пријави!*)

Аутор: Нандор Немет (Németh Nándor); Време настанка: 1941. година; Димензије: 95 × 63 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 231.

7. Назив плаката: *Junuis 22* (*22. јуни*)

Аутор: Ђерђ Сењик (Szennik György); Време настанка: 1944. година; Димензије: 100 × 70 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 239.

8. Назив плаката: *Közös erővel a bolsevizmus ellen* (*Заједничким снагама против бољшевизма*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1942. година; Димензије: 83 × 58 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 581.

9. Назив плаката: *Közös erővel a bolsevizmus ellen* (Заједничким снагама против бољшевизма)

Аутор: непознат; Време настанка: 1942. година; Димензије: 83 × 59 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 325.

10. Назив плаката: *Közös a küzdelmünk* (*Заједничка нам је борба*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1941–1944. година; Димензије: 84 × 59 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 426.

11. Назив плаката: *Fel a Kárpátok bérceire!* (*На Карпате!*)

Аутор: Нандор Немет (Németh Nándor); Време настанка: 1941–1944. година; Димензије: 84 × 60 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 629.

12. Назив плаката: *Напад Совјетског Савеза и савезника на Мађарску*

Аутор: Ђерђ Сењик (Szennik György); Време настанка: 1944. година; Димензије: 95 × 62,5 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 242.

13. Назив плаката: *En is hadicél vagyok?* (*Јесам ли и ја ратни циљ?*)

Аутор: Ђерђ Сењик (Szennik György); Време настанка: 1944. година; Димензије: 84 × 59 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 628.

14. Назив плаката: *Emlékezz Magyar!* (*Запамтите Мађари!*)

Аутор: Ђерђ Сењик (Szennik György); Време настанка: 1944. година; Димензије: 95 x 64,5 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 238.

16. Назив плаката: *Ez ellen küzd mindannyiunkért a Magyar-Német szövetség* (*Против овога се бори за све нас мађарско-немачки савез*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1944. година; Димензије: 118 x 83,5 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 279.

18. Назив плаката: *Jelentkezz nöi önkéntes honvédelmi munkaszolgalatra!* (*Пријавите се за женску службу националне одбране!*)

Аутор: Тибор Гербхарт Генци (Gönczi Gerbhardt Tibor); Време настанка: 1939–1944. година; Димензије: 58,5 x 40 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 625.

15. Назив плаката: *Nem ismerek könyörületet* (*Не знам за милост*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1941–1944. година; Димензије: 84 × 59 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 326.

17. Назив плаката: *Soha többé 1918!* (*Никада више 1918!*)

Аутор: Ђерђ Сењик (Szennik György); Време настанка: 1944. година; Димензије: 94 × 61 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 240.

19. Назив плаката: *Takarékosság nemzetvédelem* (*Штедња. Национална одбрана*)

Аутор: Бајо Ковач (Kovacs Bajo); Време настанка: 1941–1944. година; Димензије: 85 x 59 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 33.154.

20. Назив плаката: *A Névtelen Magyar* (*Анонимни Мађар*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1941–1944. година; Димензије: 85 x 57,5 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 700.

21. Назив плаката: *Népünnepélyt* (*Народна свеīковина*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1941. година; Димензије: 92 x 57,5 cm; Техника: офсет штампа, црно-бело; Инвентарни број: 1.115.

22. Назив плаката: *Szent István koronájához való hazatérésének évfordulóját* (*Годишњица йовраīка йод окриље круне свеīоī Сīефана*)

Аутор: непознат; Време настанка: 1944. година; Димензије: 32 x 62 cm; Техника: офсет штампа, колор; Инвентарни број: 1.072.

ИЗВОРИ:

Muzej Vojvodine [MV], Odeljenje savremene istorije [OSI], Zbirka plakata [ZP] (ćir.)

Muzej Vojvodine, Memoarska građa – dopisi [MG] (ćir.)

Muzej socijalističke revolucije Vojvodine [MSRV], Katalog glavnog inventara muzeološkog odeljenja [KGIMO] (ćir.)

ЛИТЕРАТУРА:

American Hungarian Museum. 2014. „Nándor Németh". 16. novembar 2014. https://magyarmuseum.org/nandor-nemeth/nandor-nemeth.

Bošković, Nada. 1993. „Zbirka listova i plakata". *Godišnjak Istorijskog Muzeja Vojvodine za 1992*, 1: 129–130. (ćir.)

Braham, Randolph. 2000. *The Politics of Genocide: The Holocaust in Hungary*. Detroit: Wayne State University Press.

Budapest Poster Gallery. 2026. „Gönczi Gebhardt Tibor". 22. јул 2026. https://budapestposter.com/artists/gonczi-gebhardt-tibor.

Budapest Poster Gallery. 2026a. „Légrády Sándor". 20. јул 2026. https://budapestposter.com/artists/95.

Budapest Poster Gallery. 2026b. „Németh Nándor". 20. јул 2026.https://budapestposter.com/artists/70.

Budapest Poster Gallery. 2026v. „Szennik György". 20. јул 2026. https://budapestposter.com/artists/33.

Budapest Poster Gallery. 2026g. „Haranghy Jenő". 20. јул 2026. https://budapestposter.com/artists/146

Trgo Fabijan, Liptai Ervin. 1986. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije. O učešću Hortijeve Mađarske u napadu na Jugoslaviju*, tom XIV, knj. 1. Beograd: Vojnoistorijski institut, Budimpešta: Zrinji.

Kasaš, Aleksandar. 1996. *Mađari u Vojvodini: 1941–1946*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za istoriju.

Kovač, Čaba. 2016. „Štampa i sećanje: Delvidek (Južna oblast) i Vojvodina: 1941-1948", U *Mađari i Srbi sa dve strane promenjive granice 1941–1948*, ur. Arpad Hornjak, Zoran Janjetović, Laslo Biro, 115-144. Budimpešta: Mađarska akademija nauka, Filozofski istraživački centar, Istorijski institut.

Kusovac Jelena. 2005. „Propaganda umetnosti ili umetnost propagande: sovjetski plakat 20–40-ih godina". *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 68: 259–269. (ćir.)

Meneši, Kristina. 2011. *Ratna propaganda u Vojvodini: 1941–1945*, Novi Sad: Muzej Vojvodine.

Militar, Triva. 2000. *Novi Sad: na raskrsnici minulog i sadašnjeg veka*. Novi Sad: Gradska biblioteka. (ćir.)

Mirnić, Josip. 1963. „Sistem fašističke okupacije u Bačkoj i Baranji: mađarska okupacija jugoslovenskih zemalja".

Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 35: 5–62. (ćir.)

Mušić, Miroslav. 2008. „Vek plakata u Vojvodini", U *Evropski konteksti umetnosti XX veka u Vojvodini*, ur. Miško Šuvaković i Dragomir Ugren, 728–740. Novi Sad: Muzej savremene umetnosti u Vojvodini.

Nikolić, Kosta. 2012. *Nemački ratni plakat u Srbiji: 1941–1944*. Beograd: Bonart. (ćir.)

Novak, Laszlo Ferenc. 2019. „Wooden Grave Posts of the Hungarians: A Hungaricum". *US-China Foreign Language* 17, 3: 125–140.

Njegovan, Drago. 2004. *Politički plakat u Vojvodini (1848–2003)*. Novi Sad: Muzej Vojvodine. (ćir.)

Petrović, Boris. 2015. „Simboličko čitanje ratnih plakata", U *Rat i plakat: 1914–1918*, ur. Vladimir Čeh, 218–223. Beograd: Muzej primenjene umetnosti: Institut za istoriju oglašavanja. (ćir.)

Plavšić, Prvoslav. 2015. „Vakat, fakat i plakat", U *Rat i plakat: 1914–1918*, ur. Vladimir Čeh, 204–217. Beograd: Muzej primenjene umetnosti: Institut za istoriju oglašavanja. (ćir.)

Rademaher, Helmut. 1979. „Plakat kao izvor za istoriju". *Zbornik Istorijskog muzeja Srbije*, 15-16: 134–141. (ćir.)

Rokai, Petar, i dr. 2002. *Istorija Mađara*. Beograd: Clio. (ćir.)

Srbija i Jugoslavija. 2017. "Jugoslavija u ratu 1941–1945: Srbija proleće 4/23." YouTube video, 1:07:19. August 2, 2017. YouTube

Ćorović, Miloš, 1981. *Admiral na belom konju: mađarske ratne godine*. Beograd: Narodna knjiga.

Ugnváry, Krisztián. 2011. „Vojvodina under Hungarian Rule", U *Serbia and the Serbs in World War Two*, ed. Sabrina Ramet, 70–89. New York: Palgrave Macmillan.

Herczl, Moshe. 1993. *Christianity and the Holocaust of Hungarian Jewry*, New York: NYU Press.

Cornelius, Deborah. 2011. *Hungary in World War II: Caught in the Cauldron*, New York: Fordham University Press.

Čeh, Vladimir, 2015. „Umetnost ubeđivanja", U *Rat i plakat: 1914–1918*, ur. Vladimir Čeh, 14–25. Beograd: Muzej primenjene umetnosti: Institut za istoriju oglašavanja. (ćir.)

Čobanski, Mila, Golubović, Zvonimir, Kumanov, Živan. 1976. *Novi Sad u ratu i revoluciji: 1941–1945*, knj. 1. Novi Sad: Institut za izučavanje istorije Vojvodine.

Šajti, Enike. 2008. *Mađari u Vojvodini: 1918–1947*. Novi Sad: Forum.

Aleksandar Horvat, PhD
Museum of Vojvodina, Novi Sad

HUNGARIAN ILLUSTRATED POSTERS FROM THE SECOND WORLD WAR IN THE MUSEUM OF VOJVODINA

Summary

The Poster Collection of the Department of Contemporary History at the Museum of Vojvodina contains a group of Hungarian illustrated posters dating from the Second World War. These posters compose important evidence of the Hungarian occupation of Bačka (1941–1944), the occupier's attitude towards the conquered territory, as well as Hungarian wartime propaganda, state ideology, and identity politics. The aim of this paper is to describe and analyse the content and messages conveyed by these illustrated posters as one of the principal media tools employed by the Hungarian occupation regime. The iconography of the posters reveals various dimensions of Hungary's wartime policies, including its attitudes towards the occupied territory, "others", "enemies", the national past, the Soviet Union, communists, women, and Jews. At the local level, the posters were also addressed to the population of occupied Bačka, providing evidence of Hungary's system of values, ideology, and political priorities in its efforts to establish control over the occupied territory. Some of the posters possess notable artistic and aesthetic qualities, making them significant museum objects as well as testimonies to a particular historical era.